

ROZWÓJ SIECI DEKANALNEJ W POŁUDNIOWEJ CZĘŚCI DIECEZJI KRAKOWSKIEJ DO R. 1772

1. NAJDAWNIEJSZY PODZIAŁ POŁUDNIOWEJ CZĘŚCI DIECEZJI KRAKOWSKIEJ (ok. 1250 r.)

Ustalenie najdawniejszego (do połowy XIII w.) podziału dekanalnego w południowej części diecezji krakowskiej¹ nasuwa wiele trudności. W artykule na temat początków organizacji dekanalnej na ziemiach polskich stwierdzono, że źródła mówią o tej instytucji już w pierwszej połowie XIII w., a jej początki można datować jeszcze na drugą połowę XII w.², ale poza jednym wypadkiem archiprezbiteratu (dekanatu) w Jaśle, wymienionego imiennie przez współczesne przekazy źródłowe³, innych okręgów dekanalnych w tym czasie nie znamy z imienia.

Pierwszy przekrój sieci dekanalnej w diecezji krakowskiej z lat dwudziestych XIV w. podają wykazy świętopietrza⁴, ale z całą pewnością można przypuścić, że przekrój ten nie odpowiada pierwotnemu podziałowi, sama zaś instytucja przeszła już pewien okres rozwoju. W wykazach bowiem świętopietrza można dostrzec jej stan kwitnący, a nawet dalszy jej rozwój⁵. Wykazy bowiem z 1325 r. wymieniają tylko 19 dekanatów, zaś z 1350 r. już 21⁶. Nie wszystkie też okręgi dekanalne wymienione w 1325 r. istniały przed połową XIII w.; w pierwotnej sieci dekanalnej nie było zapewne dekanatu dębickiego (*Decanatus de Dambicia seu de*

¹ „Południowa część diecezji krakowskiej” — teren określony granicami XVIII-wiecznego archidiakonatu sądeckiego, wojnickiego i prepozytury tarnowskiej.

² B. Kumor, *Początki organizacji dekanalnej na ziemiach polskich*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” VII (1960), z. 2, s. 89—101.

³ MPH t. IV, s. 299 n.

⁴ MPV t. I, s. 127 nn.; por. T. Ładogórski, *Studia nad zaludnieniem Polski w XIV w.*, Wrocław 1958, s. 193—210.

⁵ MPV t. I, s. 123—143; t. II, s. 229—236; por. Z. Kaczmarczyk, *Monarchia Kazimierza Wielkiego*, Poznań 1946, t. II, s. 74 n.

⁶ Jak wyżej.

Sylvis) i długopolskiego na Podhalu (*Decanatus Longum Campum*), ponieważ:

1° same te miejscowości prawdopodobnie jeszcze nie istniały ⁷,

2° późniejszy teren obydwu dekanatów został objęty procesem kolonizacyjnym dopiero w drugiej połowie XIII w., lub nawet w XIV w. ⁸,

3° na terytorium obydwu późniejszych dekanatów nie było prawie zupełnie starych, XII-wiecznych parafii ⁹.

Można natomiast przyjąć, że jeszcze przed połową XIII w. istniały dekanaty wiejskie w Jaśle, Sączu, Tarnowie i Niegowici (później Szczyrzyc).

Istnienie dekanatu wiejskiego w Jaśle przed połową XIII w. jest zaświadczone przez współczesne źródła (1252) ¹⁰. Na początku XIV w. (1325) siedzibą dekanatu jest Żręcin ¹¹ i dopiero w pierwszej połowie XV w. (przed 1448) siedzibą dekanatu jest znów Jasło ¹². Niejednokrotne wahania odnośnie do siedzib dekanatów należy tłumaczyć nie tyle urzędową zmianą nazwy dekanatu, ile raczej tym, że zależnie od tego w której miejscowości parafialnej dziekan był proboszczem, od tej dekanat otrzymywał zmienioną nazwę ¹³. W przeciwnym bowiem wypadku byłyby niezrozumiałe zmiany stolicy dekanatu na przestrzeni zaledwie kilku lat np. Dębica — Straszęcin — Dębica ¹⁴, lub Tarnów — Wojnicz — Góra

⁷ B. Kumor, *Powstanie i rozwój organizacji kościelnej w Małopolsce Południowej do końca XVI w.*, Lublin (maszynopis).

⁸ J. Rafacz, *Dzieje i ustrój Podhala Nowotarskiego*, Warszawa 1935, s. 3 nn.; B. Kumor, op. cit., s. 84.

⁹ Zob. przyp. 7.

¹⁰ MPH t. IV, s. 299 n.

¹¹ MPV t. I, s. 135 passim; por. T. Ładogórski, op. cit., s. 204.

¹² *Liber beneficiorum*, t. I, s. 567 ...*archidiacono, ut jurisdictionem earundem personarum praedictae ecclesiae, et in decanatu Sandecensi, Bieczęsi, Boboviensi Novifori, Jasliensi ...visitationis officium solliciter et sollicite exercent.*

¹³ MPV t. I, s. 296, 375 (Bolesław — Korczyn); t. I, s. 153, 296 (Czarnocin — Kazimierza Mała); t. I, s. 296, 373 (Kazimierza — Wawrzeńczyce); t. I, s. 123, 193 (Niegowiec — Szczyrzyc); por. Z. Kaczmarczyk, op. cit., t. II, s. 78; Z. Kozłowska, *Mapa historyczna granic politycznych i kościelnych powiatu proszowskiego*. W: *Prace dla atlasu historycznego Polski*, z. 1, Kraków 1922, s. 24 n.; O wiele częściej notuje to zjawisko MPV t. II, s. 225, 226 (Bolesław — Solec), s. 226. (Straszęcin — Dębica), s. 173 (Szczyrzyc — Dziekanowice), s. 175 (Tarnów — Góra — Wojnicz).

¹⁴ MPV t. I, s. 157 passim; t. II, s. 226 passim.

(Zbylitowska) — Tarnów¹⁵. Granice dekanatu w takich wypadkach pozostawały niezmienione. Jasielski okręg dekanalny zamknął w swoich granicach stary teren pod względem osadniczym w kotlinie biecko-jasielskiej, w skład którego wchodziły, istniejące prawdopodobnie jeszcze przed 1250 r. następujące parafie: Biecz, Bóbrka, Klecie, Żmigród, Jasło i Sławęcin¹⁶.

Dekanat sądecki i tarnowski są notowane dopiero w 1325 r.¹⁷, jednakże bardzo stare osadnictwo na tych terenach i dość gęsta sieć kościołów parafialnych przed 1250 r.¹⁸, wzmiankowane we współczesnych źródłach siedziby terenowej organizacji państwowej (kasztelanie)¹⁹, jak wreszcie samo położenie obydwu okręgów pod względem gospodarczym i komunikacyjnym na urodzajnych terenach przy węgierskim trakcie handlowym lub w jego najbliższym sąsiedztwie²⁰, każe przyjąć istnienie dekanatów wiejskich w Sączu i Tarnowie jeszcze przed połową XIII w. Jeżeli zresztą Jasło już w pierwszej połowie XIII w. posiadało własny okręg dekanalny, to tym bardziej wymienione czynniki domagały się podobnych okręgów dla Sącza i Tarnowa²¹.

¹⁵ Tamże, t. I, s. 135 passim; t. II, s. 226 passim.

¹⁶ B. Kumor, *Powstanie i rozwój*, s. 55.

¹⁷ MPV t. I s. 135 nn., 143 nn.; por. T. Ładogórski, op. cit., s. 199, 201; Z. Kaczmarczyk, op. cit., s. 74 nn.

¹⁸ B. Kumor, op. cit., s. 142.

¹⁹ Z. Wojciechowski, *Ze studiów nad organizacją państwa polskiego za Piastów*, Lwów 1924, s. 39 nn.; S. Arnold, *Terytoria plemienne w ustroju administracyjnym Polski piastowskiej*, Kraków 1927, s. 93 n.; J. Flis, *Sądecyzna i jej granice*, „Rocznik Sądecki”, I (1939) 8 n.

²⁰ S. Weyman, *Cła i drogi w Polsce piastowskiej*, Poznań, s. 30 n., 110; K. Maleczyński, *Najstarsze targi w Polsce i ich stosunek do miast przed kolonizacją na prawie niemieckim*, Lwów 1926, s. 18; S. Piekarczyk, *Studia z dziejów miast polskich w XIII—XIV wieku*, Warszawa 1955, s. 47 n.; T. Wąsowiczówna, *W sprawie metody badań przebiegu wczesnośredniowiecznych dróg lądowych Polski*, „Przegląd Zachodni”, III (1953), nr 9—12, s. 320.

²¹ Siedzibą dekanatu był prawdopodobnie Tarnów a nie Wojnicz, mimo iż ten był siedzibą kasztelana, a nawet w XIV w. przejściowo proboszcz wojnicki pełnił funkcje dziekańskie. Prawie wszystkie wzmianki źródłowe mówią o Tarnowie jako o stolicy dekanatu, zob. MPV t. s. 135 passim; t. II, s. 176 passim; *Liber beneficiorum*, t. II, s. 305; por. T. Ładogórski, op. cit., s. 201. Już po oddaniu niniejszego artykułu do Redakcji „Roczników” ukazał się artykuł J. Szymańskiego, *Dekanat wojnicki w świetle niektórych uwag o organizacji dekanalnej diecezji krakowskiej w XIII—XVI w.*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, VIII (1961), z. 1, s. 75—94, w którym Autor przyjmuje, że „początków dekanatu wojnickiego należy szukać jeszcze w połowie XIII w., zaś tarnowskiego pod koniec XV w.” (s. 94). Autor przyjmuje jednakże, że „okręgi dekanalne, aczkol-

Dekanat sądecki w XIII w. pokrywał się w dużej mierze terytorialnie z Sądeczyną; obejmował następujące parafie: Łącko, Ludźmierz (na Podhalu), Kamienicę (późn. Nowy Sącz — parafia św. Wojciecha), Sącz (późn. Stary), Gródek (Podole), Podegrodzie, Tropie, Mogilno, Wielogłowy, Zbyszyce i Zeleźnikową²², a także prawdopodobnie na Spiszu Lubowlę²³. Był to więc dekanat obszerny tak terytorialnie, jak i pod względem ilości kościołów parafialnych. Rejestry świętopietrza z 1325 r. wymieniają w jego obrębie 25 parafii (bez Spisza)²⁴, podczas gdy w tym samym czasie w prepozyturze kieleckiej te same źródła informują zaledwie o 16 kościołach parafialnych, zaś w archidiaconacie radomskim o 18, a lubelskim o 23²⁵, chociaż te ostatnie posiadały daleko większy zakres terytorialny.

XIII-wieczne granice dekanatu tarnowskiego objęły parafie: Radłów, Czchów, Opatkowice (późn. Zakliczyn n. Dunajcem), Szczepanów, Tarnów, Tuchów, Wojnicz, Dębno k. Brzeska i Gnojnik²⁶. Było to terytorium pokrywające się z granicami kasztelanii wojnickiej.

Dalsze parafie z omawianego terytorium: Brzeźnica k. Bochni, Chełm, Łapczyca i Bochnia należały do dekanatu w Niegowici, przeniesionego następnie do Szczyrzyca, a w późniejszym czasie

wiek określone nawet linealnie pozbawione były jakichś konkretnych centrów w postaci stałych siedzib, niezależnych od osoby sprawującego funkcje dziekana” (s. 94) — co w zupełności zgadza się również z wywodami podpisanego. Tak podpisany jak i J. Szymański przyjmują to samo terytorium dla dekanatu, który w źródłach do XIV w. jest nazywany „tarnowski” lub „wojnicki”. Należy jednak sprostować uwagę Autora jakoby „Miroslaw... w r. 1326... był proboszczem... w Tarnowie, ale przy kościele Najśw. Marii Panny, obecnie katedralnym” (s. 78, przyp. 25); Tarnowa — miasta jeszcze wówczas nie było (lokowany dopiero w 7 III 1330 — zob. *Archiwum Sławuckie*, t. II, nr 12), nie było zatem i kościoła NMP (ten występuje dopiero w r. 1346 — zob. MPV t. I, s. 250, 266) lecz tylko kościół św. Marcina w dzisiejszej Zawadzie. Należy również zauważyć, że w r. 1342 „dekanat tarnowski nie pokrywał się terytorialnie z prepozyturą tarnowską, jak to informuje Autor (s. 92). Jeszcze w r. 1596 7 parafii „dekanatu tarnowskiego nie podlegało jurysdykcji prepozyta tarnowskiego” (AKMK dep. kap. nr 7 Acta visit. 1596, k. 17). Parafie te poddał jurysdykcji prepozyta dopiero w r. 1616 bp P. Tylicki (zob. F. Herzig, *Katedra*, s. 15).

²² B. Kumor, op. cit., s. 56.

²³ Por. KDKK t. I, nr 23, 168.

²⁴ MPV t. I, s. 168 nn.

²⁵ Tamże, s. 143 nn.

²⁶ B. Kumor, op. cit., 56.

rozdzielonego na dwa okręgi dekanalne z siedzibą w Lipnicy Murowanej i Dobczycach²⁷.

Tak więc najstarsza organizacja dekanalna w południowej części diecezji krakowskiej obejmowała w pierwszej połowie XIII w. dekanaty: jasielski, sądecki i tarnowski, nadto niegowicki, do którego należały m. in. niektóre parafie z omawianego terytorium.

2. DALSZE ZMIANY W ORGANIZACJI DEKANALNEJ DO POŁOWY XVIII W.

Gwałtowny wzrost nowych kościołów parafialnych w pierwszej i drugiej połowie XIV w. przyczynił się wydatnie do dalszego rozwoju sieci dekanalnej; celem jej zresztą było usprawnienie administracji kościelnej w poszczególnych, nowo utworzonych okręgach. Ta też potrzeba była jedną z zasadniczych przyczyn dalszych podziałów na dekanaty wiejskie terytorium archidiakonatu krakowskiego i prepozytury wiślickiej. W wieku XVI rozwój instytucji dekanalnej znalazł duże poparcie ze strony Kościoła; miało to tym większe znaczenie, że w tym samym czasie ograniczono dość poważnie jurysdykcję archidiakonów.

Poważną trudność przy oznaczaniu czasu powstania nowych okręgów dekanalnych stanowi całkowity brak dokumentów erekcyjnych, a nawet jakichkolwiek marginesowych informacji źródłowych na ten temat. Poza dziekanami kapituł katedralnych czy kolegiackich, wymienionych przez źródła jako decanus N. N., w wypadku dziekanów wiejskich takiego określenia nie podają one z zasady. Do dyspozycji naszej pozostają jedynie pewne przekroje czasowe, ilustrujące w danym okresie sieć organizacji dekanalnej.

Dopiero od początku XVI wieku posiadamy szczegółowe informacje o tworzeniu nowych dekanatów. Działo się to prawie z reguły na synodach diecezjalnych. Pierwszą tego rodzaju wzmiankę spotykamy w statutach synodalnych diecezji plockiej z 1506 r.²⁸

MPV t. I, s. 126 passim; por. T. Ładogórski, op. cit., s. 199 n.

²⁸ *Acta Capituli Cracoviensis et Plocensis selecta (1438—1523; 1438—1525)*, wydał B. Ulanowski, „Archiwum Komisji Historycznej”, VI (1891) 128—130; J. Sawicki, *Synody diecezji plockiej i ich statuty*, W: *Concilia Poloniae VI*, Warszawa 1952, s. 79. Następne podziały na synodach w 1632 r. (Tamże, s. 152).

Pod koniec tego samego wieku (1593) arcybiskup lwowski, Dymitr Solikowski, podzielił na synodzie diecezjalnym po raz pierwszy archidiecezję na siedem dekanatów, a w 1765 r. również na synodzie diecezjalnym zwiększył ich liczbę (na 12 dekanatów) arcybiskup Wacław Sierakowski²⁹.

Również na synodzie diecezjalnym w Krasnymstawie (1604 r.) biskup chełmski, Jerzy Zamoyski, podzielił po raz pierwszy diecezję chełmską na 10 dekanatów³⁰, a biskup przemyski Piotr Gembicki w 1641 r. dokonał nowego rozgraniczenia (na synodzie przemyskim) na terenie diecezji przemyskiej³¹, zaś w r. 1723 (znów na synodzie) biskup Jan Szembek ustalił ich liczbę na 9³². Podobnie na synodach przeprowadzono reorganizację i nowy podział na dekanaty archidiecezji gnieźnieńskiej w latach 1596, 1628 i 1720³³. Zjawisko to spotykamy również w diecezji łuckiej³⁴, wileńskiej³⁵ i poznańskiej³⁶.

Podobne przykłady, jak to zobaczymy niżej, spotykamy również w diecezji krakowskiej; synody diecezjalne z XVII i XVIII w.

²⁹ *Decretales Summorum Pontificum pro Regno Poloniae et Constitutiones synodorum provincialium et dioecesanarum Regni ejusdem ad summam collectae*, ediderunt Z. Chodynicki, E. Likowski, Poznań 1869, t. I, s. 148 n.

³⁰ J. Sawicki, *Synody diecezji chełmskiej ob. łac. XVI i XVII w.*, W: *Concilia Poloniae IX*, Warszawa 1957, 15 nn., 108 nn., 174 nn., 200—202 (synod z 1694, na którym wyliczone parafie i ich przynależność do poszczególnych dekanatów).

³¹ J. Sawicki, *Synody diecezji przemyskiej ob. łac. i ich statuty*, W: *Concilia Poloniae VIII*, Wrocław 1955, s. 280; W. Sarna, *Biskupi przemyscy ob. łac.*, Przemyśl 1903, t. II, s. 317; E. H. Wyczański, *Przemyskie biskupstwo Piotra Gembickiego (1636—1642)*, „Polonia Sacra”, IV (1951) 194, 212.

³² Tamże, s. 341.

³³ J. Sawicki, *Synody archidiecezji gnieźnieńskiej i ich statuty*, W: *Concilia Poloniae V*, Warszawa 1950, s. 181(1593), 232(1628), 250(1720); *Constitutiones synodi archidioec. Gnesnensis sub Stanislao Szembek... Lovicii A. D. 1720 (26 VIII) celebratae*, Varsaviae 1720, nlb (*Ordo et numerus ecclesiarum Archidioec. Gnesnensis*); por. J. Korytkowski, *Arcybiskupi gnieźnieńscy, prymasowie i metropolici polscy od r. 1000 do 1821*, t. III, s. 492 n. s, 705; t. IV, s. 372 nn.

³⁴ J. Sawicki, *Synody diecezji łuckiej i ich statuty*, W: *Concilia Poloniae*, t. III, Warszawa 1949, s. 14 (1589), 49(1726), 110 n.

³⁵ J. Sawicki, *Synody diecezji wileńskiej i ich statuty*, W: *Concilia Poloniae II*, Warszawa 1948, s. 82(1669), 110(1744); por. J. Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie*, Wilno 1912, s. 125—141 (podaje statuty synodalne).

³⁶ *Constitutiones et decreta synodi dioec. Posnaniensis per ...Stanislaum Hosium Ep. Posn. ...Posnaniae A. D. 1738 celebratae*, Posnaniae 1738, nlb; por. J. Sawicki, *Synody diecezji poznańskiej i ich statuty*, Poznań 1952, s. 121.

na kilku miejscach informują o podobnym procesie³⁷. Przytoczone fakty z większości diecezji polskich mają swoją wymowę; czynią one bowiem prawie normą fakt, że tworzenie nowych dekanatów może być dokonane tylko na synodzie diecezjalnym. Zapewne zwyczaj ten nie powstał dopiero pod koniec XVI w.; w przeciwnym bowiem razie nie mógłby się stać w krótkim czasie normą postępowania. Zwyczaj ten sięga przynajmniej XV w., lub nawet XIV w., a początków jego można szukać w okresie upowszechniania się instytucji częstych synodów diecezjalnych³⁸. Bliższe ustalenie tedy czasokresu tworzenia nowych okręgów dekanalnych należy wiązać z najbliższym czasowo synodem diecezjalnym.

a) Organizacja dekanalna w XIV i XV wieku. Z tego okresu posiadamy dwa przekroje organizacji dekanalnej: pierwszy z lat 1325/54 podają rejestry watykańskie³⁹, następny zaś z drugiej połowy XV wieku przekazał Długosz⁴⁰.

Wykazy świętopietrza z 1325/54 wymieniają oprócz istniejących jeszcze w XIII w. dekanatów (Jasło, Sącz, Tarnów, Niegowieć) dalsze dwa: Dębicę (Decanatus de Dambicia seu in Sylvis) i Długopole na Podhalu (Decanatus Longum Campum)⁴¹. Dekanat dębicki czyli leśny powstał najprawdopodobniej za rządów biskupa Nankera (1320—1327), może na synodzie diecezjalnym w roku 1320. Osadnictwo bowiem tego terenu datuje się dopiero od przelomu XIII/XIV w.⁴², należące zaś do tego dekanatu parafie, powstały najwcześniej pod koniec XIII w., lub na początku XIV w.⁴³. Wprawdzie synod biskupa Nankera z 1320 r.⁴⁴ nie mówi nic

³⁷ Zob. niżej przyp. 96.

³⁸ Por. S. Zachorowski, *Statuty synodalne krakowskie Zbigniewa Oleśnickiego*, Kraków 1915, s. 1 nn.; Tenże, *Studia z historii prawa kościelnego i polskiego*, Kraków 1917, s. 81 nn.; Tenże, *Jakub biskup płocki i jego działalność ustawodawcza i organizacyjna 1396—1425*, Kraków 1915, s. 139 nn.

³⁹ MPV t. I, s. 120—163.

⁴⁰ *Liber beneficiorum*, t. II, s. 29—309.

⁴¹ MPV t. I, s. 157 passim; t. II, s. 375 passim; por. T. Ładogórski, op. cit., s. 194 n., 207 n.

⁴² Z. Kaczmarczyk, op. cit., t. II, s. 85; S. Piekarczyk, op. cit., s. 237 nn.

⁴³ B. Kumor, op. cit., s. 59.

⁴⁴ *Statuta synodalia Episcoporum Cracoviensium XIV et XV saeculi* (Starodawne prawa polskiego pomniki, t. IV), Kraków 1875, s. 1—31; J. Fijałek, *Najstarsze statuty synodalne krakowskie biskupa Nankera*, Kraków 1915, s. 1—64.

o tworzeniu nowych dekanatów, poświęca im jednakże dwa statuty (cap. 38, 41)⁴⁵ i pierwszy daje im nazwę *decani rurales*; podobne wzmianki o dekanatach (archiprezbiteratach) czynią jego statuty wrocławskie z 1331 r.⁴⁶ Wreszcie duszpasterska gorliwość i wybitne zdolności administracyjne biskupa Nankera⁴⁷ każą w nim widzieć twórcę m. in. dekanatu dębickiego, obejmującego tereny najmniej zamieszkałe na pograniczu ruskim.

Według rejestrów świętopietrza z 1325 r. dekanat obejmował następujące parafie: Dębicę, Zarecz, Lubzinę, Dąbrowę, Łączki, Sędziszów, Czudec, Dobrzechów, Książnice, Straszecin, Przeclaw, Gawłuszowice, Brzeźnicę k. Dębicy i Chorzelów; przed 1350 r. doszły dalsze nowo erygowane parafie w Strzyżowie n. Wisłoką, Zassowie i Żdźzarcu, natomiast parafia Zarecz zanikła zupełnie⁴⁸. W wieku XV stolicę dekanatu przeniesiono z Dębicy do Pilzna, a pod koniec wieku XVI wydzielono zeń dwa dalsze okręgi dekanalne (Mielec, Ropczyce).

Dekanat długopolski na Podhalu wymieniony jest po raz pierwszy w Aktach Kamery Apostolskiej w 1350 r.⁴⁹ Wykazy z lat 1350—1354 wymieniają w jego obrębie 15 kościołów parafialnych: Stare Cło, Nowy Targ, Klikuszowa, Szaflary, Waksmund, Harkłowa (Phifer), Czarny Dunajec (Nigrum Fluvium), Dębno (Clessino), Sromowce Wyzne, Sromowce Dolne, Krościenko, Szczawnica (Wylczsko), Maniowy, Tylmanowa (Villa Yvconis) i Grywałd (Viri-dis Silva)⁵⁰. Dekanat ten równocześnie z dekanatem pszczyńskim erygował prawdopodobnie biskup Bodzanta (1348—1366)⁵¹. W XV wieku Długosz nie wymienia go chronologicznie w wykazie dekanatów archidiakonatu sądeckiego, chociaż czyni o nim wzmiankę w dokumencie erekcyjnym archidiakonatu z r. 1448⁵².

⁴⁵ Por. J. Fijałek, op. cit., s. 34 n., 50 n., 53.

⁴⁶ *Statuta synodalia dioeciesana S. Ecclesiae Wratislaviensis*, edidit M. Montbach, Breslau 1855, s. 9—15.

⁴⁷ J. Fijałek, *Przeszłość Nankera*. W: *Księga pamiątkowa ku czci Orzechowicza*, Lwów 1916, t. I, s. 257—282; T. Silnicki, *Biskup Nanker*, Warszawa 1953, s. 58 nn.

⁴⁸ MPV t. I, s. 157 n.; II, s. 197 n.

⁴⁹ MPV t. II, s. 375, 386; por. T. Ładogórski, op. cit., 194 n.

⁵⁰ Tamże, s. 375, 386, 432 n.

⁵¹ Por. Z. Kaczmarczyk, op. cit., t. II, s. 78; por. M. Niwiński, *Biskup krakowski Bodzanta i Kazimierz Wielki*, „Collectanea Theologica”, XVII(1936) 225—262.

⁵² *Liber beneficiorum*, t. I, s. 567.

W XV w. nastąpił dalszy rozwój instytucji dekanalnej w diecezji krakowskiej. Dokument erekcyjny archidiakonatu sądeckiego z 1448 r. wymienia oprócz znanych dekanatów nadto nowe dekanaty: biecki, bobowski i pilzneński⁵³; ten ostatni posiadał uprzednio swą siedzibę w Dębicy. Źródła nie podają żadnych informacji na temat czasu powstania dwóch pierwszych dekanatów, podobnie jak zachowują one prawie całkowite milczenie odnośnie do dwóch dalszych dekanatów w Lipnicy Murowanej i Wojniczu, które najprawdopodobniej powstały równocześnie z obydwoma pierwszymi. Pewnych wskazówek czasowych możemy szukać u Długosza. W II tomie Księgi uposażeń diecezji krakowskiej w rzędzie dekanatów na omawianym terytorium wymienione są tylko: Decanatus Dobczycensis alias Szczyrzycensis, 2. Decanatus Byeczensis, 3. Decanatus de Dambicia, 4. Decanatus Sandeczensis i 5. Decanatus Tarnoviensis alias Tuchoviensis⁵⁴. Istnieje przeto dosyć duża rozbieżność między pierwszym, wspomnianym uprzednio a drugim przekazem Długosza; w przekazie drugim brak całkowicie wzmianki o dekanacie nowotarskim, lipnickim, wojnickim, jasielskim, bobowskim i pilzneńskim. Tymczasem dekanaty: nowotarski, jasielski i bobowski istniały z całą pewnością w pierwszej połowie XV wieku, jak to stwierdzają współczesne wzmianki źródłowe⁵⁵. Wy tłumaczenia tego zjawiska można doszukiwać się w tym, że Długosz w drugim wypadku (*Liber beneficiorum*, t. II) podał starszy podział diecezji na dekanaty, czyniąc jednocześnie reminiscencję dekanatów nowych (np. Biecz, Dobczyce), podczas gdy w pierwszym wypadku (*Liber beneficiorum*, t. I, s. 567) podaje nowy podział na dekanaty, który prawdopodobnie niedawno przedtem został przeprowadzony.

Erekcję tych dekanatów jestem skłonny przypisać kard. Zbigniewowi Oleśnickiemu. Temu bowiem biskupowi zawdzięczają swe istnienie liczne kościoły parafialne w archidiakonacie lubelskim⁵⁶, kolegiata św. Małgorzaty w Nowym Sączu i archidiakoniat

⁵³ Tamże.

⁵⁴ Tamże, t. II, s. 163, 282, 293, 300, 305.

⁵⁵ *Acta capitulorum*, s. 84; por. J. Sawicki, *Statuty synodalne biskupa Jana Konarskiego z 1509 r.*, Kraków 1945, s. 7.

⁵⁶ P. Szafran, *Rozwój średniowiecznej sieci parafialnej w Lubelskiem*, Lublin 1958, s. 89 nn.

sądecki⁵⁷. Do wymienionych instytucji należy dodać i reorganizację sieci dekanalnej. Może się to stało na jednym z synodów diecezjalnych w 1436 r., lub w 1446. Wprawdzie pierwsze i drugie statuty nie mówią o reorganizacji dekanatów wiejskich, ale jest rzeczą godną uwagi, że biskup na synodzie w 1436 r. powiększył zakres władzy dziekanów wiejskich⁵⁸; popierał zatem rozwój tej instytucji. Podobnie wzmianka Długosza o dekanacie dobczykowszczyrzyckim nasuwa myśl niedawnego podziału tego olbrzymiego dekanatu, obejmującego swymi granicami jeszcze w XIV w. aż 52 parafie (najwięcej z dekanatów w całej diecezji krakowskiej)⁵⁹, na dwa odrębne okręgi dekanalne w Lipnicy i Dobczycach. Prawdopodobnym potwierdzeniem takiej hipotezy byłoby zaliczenie przez Długosza kościołów dekanatu lipnickiego do archidiakonatu sądeckiego, a dobczyckiego do archidiakonatu krakowskiego⁶⁰.

W tym samym czasie powstał zapewne i dekanat wojnicki, wydzielony z dawnego dekanatu tarnowskiego^{60a}; w tym ostatnim bowiem doszło jeszcze w r. 1416 do utworzenia prepozytury z jurysdykcją archidiakonalną. Wprawdzie Długosz zalicza Wojnicz do dekanatu tarnowskiego⁶¹, ale ten sam Długosz zalicza również Jasło do dekanatu bieckiego, a Bobowę do dekanatu sądeckiego, chociaż obydwie miejscowości były siedzibami odrębnych okręgów dekanalnych⁶². Zresztą należy tu stwierdzić, że przydział terytorialny poszczególnych parafii do dekanatów, czy nawet archidiakonatów jest u Długosza w bardzo wielu wypadkach całkowicie błędny, zwłaszcza na terenie południowej części diecezji krakowskiej.

Podany niżej przekrój organizacji dekanalnej dla XV w. opiera się na Księdze uposażeń i retaksacji z r. 1513 i podobnej „Księdze” biskupa Piotra Tomickiego z 1529 r.; Księgi te bowiem, mimo iż

⁵⁷ J. Fiałkowski, *Nowosądecka kolegiata*. Cz. I.: *Dzieje kapituły mniejszej (1448—1791)*, Warszawa 1958, s. 37 nn.; B. Kumor, *Organizacja archidiakonalna w Małopolsce Południowej*, „Prawo Kanoniczne”, II(1958), z. 1—2, s. 395—407.

⁵⁸ S. Zachorowski, *Statuty synodalne*, s. 45; *Statuta synodalia Episcoporum Cracoviensium*, s. 89 n.

⁵⁹ T. Ładogórski, *op. cit.*, s. 199—201.

⁶⁰ *Liber beneficiorum*, t. II, s. 247 nn.

^{60a} O ile nie przyjmujemy zdania J. Szymańskiego odnośnie do powstania dekanatów wojnickiego i tarnowskiego.

⁶¹ *Liber beneficiorum*, t. II, s. 305.

⁶² Tamże, t. II, s. 284, 327; por. t. I, s. 567.

pochodzą z XVI w. z lat dwudziestych, podają stan organizacji kościelnej (dekanalnej) z wieku XV. Nie rejestrują one bowiem nowych dekanatów na terenie diecezji, jedynie te tylko, które są znane jeszcze w XV w. Pod uwagę można by wziąć co najwyżej nieznaczne przesunięcia graniczne przy poszczególnych dekanatach.

Podział na dekanaty południowej części diecezji krakowskiej pod koniec XV w.⁶³:

1. Dekanat biecki: Hartłowa, Libusza, Binarowa, Czerмна, Rożnowice, Kobylanka, Lipinki, Święcany, Staszkówka, Wójtowa, Gorlice, Moszczenica, Szerzyny, Olpiny, Sękowa, Zagórzany, Trzcínica, Bączal, Biecz, Jodłowa, Ropa, Sławęcín⁶⁴.

2. Dekanat bobowski: Lipnica Wielka, Korzenna, Kruźłowa, Jastrzębia, Bruśnik, Siedliska, Przydonica, Staszkówka (drugi raz), Szymbark, Podole, Paleśnica, Zborowice, Rzepiennik, Turza, Szalowa, Łuzna, Ciężkowice, Gromnik, Mogilno, Grybów, Wilczyśka, Polna i Bobowa⁶⁵.

3. Dekanat jasielski: Żabno, Uszew, Jasień, Siemiechów (sic!), Brzostek, Bóbrka, Szebnie, Czarnowcze (?), Zręcín, Makowiska, Skalnik, Przeczyca, Łączki św. Marcina, Dominikowice, Kozłów, Tarnowiec, Osobnica, Jaśliśka, Brzyska, Siedliska (?), Wietrzno, Dębowiec, Bieździedza, Sieklówka, Kołaczyce, Dukła, Łąki, Załęże, Cieklin, Jasło, Frysztak, Lubla, Gogolów, Warzyce, Kobylany, Żmigród Nowy, Żmigród Stary, Mytarza (połączona ze Żmigrodem Nowym), Osiek, Łężyny, Nienaszów, Łubienko, Jedlicze, Samokłęski⁶⁶.

4. Dekanat lipnicki: Królówka, Czchów, Pogwizdów, Olchawa, Sobolów, Lipnica (Murowana), Uszew, Gosprzydowa, Rzezawa, Porąbka Uszewska, Bochnia, Chełm, Łapczyca, Biesiadki, Brzeźnica, Wojakowa, Chronów Rajbrot, Tymowa, Byczanów (sic!), Gnojnik, Uszew (drugi raz), Złota, Żegocina, Krzyżanowice, Iwkowa, Melsztyn, Porąbka czyli Doły i Wiśnicz (Stary)⁶⁷.

5. Dekanat pilzneński: Lubzina, Żdżarzec (sic), Sędziszów, Dobrzechów, Konieczkowa, Książnice, Straszęcín, Gawłuszowice, Chorzelów, Połonica, Bodzanów (sic), Trzciana, Noskowa, Ropczyce, Pilzno, Łąki Górne, Łączki Kucharskie, Gumniska, Zwiernik, Lubcza, Mrowla, Witkowice, Osiek (?), Cmolas, Ranizów, Brzeźnica (k. Dębicy), Zgłobień, Łączki (fil. do Pleśnej?), Lutcza, Niewodna, Góra Królewska (dziś Ropczycka), Czudec, Pstrągowa,

⁶³ AKapMKrak. (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie), LR 1513 (Regestrum a. D. 1513) LR 1529 (*Liber beneficiorum retaxationum ex commissione R. D. Petri Tomicki Ep. Crac. ...omnium ecclesiarum beneficiorum ecclesiasticorum in Dioecesi Cracoviensi consistentium A. D. 1529 conscriptus*).

⁶⁴ LR 1513, k. 26—29; LR 1529, s. 122, 125, 126, 145, 146, 148, 163, 165, 187, 198, 288, 312, 315, 333.

⁶⁵ LR 1513, k. 29—30; LR 1529, s. 139, 140, 141, 142, 143, 147, 148, 159, 246, 320, 394, 409, 447, 448, 472.

⁶⁶ LR 1513, k. 23'—26; LR 1529, s. 128, 129, 161, 197, 231, 232, 238, 239, 243, 261, 287, 308, 330, 332, 393, 395, 396, 397, 461, 471.

⁶⁷ LR 1513, k. 17'—20; LR 1529, s. 117, 118, 150, 205, 212, 274, 277, 298, 315, 341, 380, 381, 445.

Tychy (?), Rzochów, Kozłów, Mielec, Dębica, Przecław, Dąbrowa, Wielopole (Skrzyńskie), Strzyżów, Dobrków i Brzeziny ⁶⁸.

6. Dekanat nowotarski: Nowy Targ, Tylmanowa, Kamienica, Sromowce Wyżne i Niżne, Kluczkowce, Szaflary, Grywałd, Ludźmierz, Stare Cło, Klukuszowa, Kleschno (?), Vylsko, Maniowy, Krościenko, Szczawnica, Ostrowsko, Waksmund, Łopuszna i Harkłowa ⁶⁹.

7. Dekanat sądecki: Zbyszyce, Męcina, Ujanowice, Kanina, Chomranice, Stary Sącz, Podegrodzie, Wojakowa, Długoleka, Barcice, Przyszowa, Czarny Potok, Tęgorborze, Wielogłowy, Siedlce, Pisarzowa, Łacko, Łukowica, Kamionka (Wielka), Mystków, Żeleźnikowa, Jazowsko, Tropie (S. Swirado), Biegonice, Piwniczna, Nawojowa, Jakubkowice, Nowy Sącz ⁷⁰.

8. Dekanat tarnowski: Poręba Spytkowska, Piotrkowice, Tarnów, Poręba Radlna, Lisia Góra, Łekawica, Szynwałd, Skrzyszów, Jurków, Tuchów, Ryglice, Zalasowa, Zassów, Żdżarzec, Góra Zbyl., Tymowa, Gosprzydowa ⁷¹.

9. Dekanat wojnicki: Wierzchosławice, Wojnicz, Jasień, Brzesko, Szczepanów, Jadowniki, Brzozowa, Siemiechów, Olszyny, Bożęcin, Wola Jurgonis, Łoniowa, Pleśna, Jodłówka (dziś Szczepanowice), Gwoździec, Dębno, Radłów, Opatkowice (dziś Zakliczyn n. Dunajcem) ⁷².

Podział ten przetrwał z niewielkimi zmianami do ostatniego 20-lecia XVI w.

b) Dalsze zmiany w organizacji dekanalnej do roku 1772. Wiek XVI jest świadkiem upadku władzy archidiakonalnej, uszczuplonej w dość dużym zakresie przez sobór trydencki na korzyść biskupów ordynariuszy. W tym samym wieku dzięki wydatnemu poparciu tego samego soboru rozwija się pomysłnie instytucja dekanatów wiejskich ⁷³. Karność kościelną, której przywrócenie m. in. sobór postawił sobie za cel, czy też tamę przed szerzącym się protestantyzmem — łatwiej i skuteczniej można było przywrócić i postawić w mniejszych okręgach dekanalnych, niż w rozległych co do obszaru i licznych w parafie archidiakonatach.

Pod wpływem ogólnego prądu nurtującego w całym Kościele, również i w Polsce XVI i XVII w. można zauważyć odnowienie i pomnożenie instytucji dekanalnej. W niektórych wypadkach uprzedzono tu nawet dekrety trydenckie. I tak synod płocki

⁶⁸ LR 1513, k. 63'—66'; LR 1529, s. 123, 212, 218, 232, 239, 248, 253, 279, 282, 297, 332, 372, 401, 403, 404, 437, 446, 464, 471.

⁶⁹ LR 1513, k. 32—33; LR 1529, s. 354, 361, 373, 374, 381, 383, 387, 388, 398, 409, 423, 429, 430, 449.

⁷⁰ LR 1513, k. 30—32; LR 1529, s. 271, 387, 388, 411, 453, 454.

⁷¹ LR 1513, k. 22—23; LR 1529, s. 133, 137, 152, 154, 155, 181, 444.

⁷² LR 1513, k. 20—21'; LR 1529, s. 123, 127, 132, 135, 136, 141, 143, 247, 272, 307, 319.

⁷³ Sess. XXIV, cap. 3 de reformatione; Sess. XXV, cap. 3 de reformatione.

biskupa Erazma Ciołka jeszcze w 1506 r. postanawia *de decanatus ruralibus, ut in minores decanatus dividantur*⁷⁴, zaś 45 lat później (1551) w tej samej diecezji kapituła katedralna ponawia kilkakrotnie żądanie pod adresem biskupa, nie wywiązującego się z obietnicy danej kapitule, by ten „zgodnie z uchwałami synodalnymi i kapitulnymi podzielił diecezję na dekanaty wiejskie”⁷⁵.

W 1561 r. prowincjonalny synod warszawski arcybiskupa Jana Przerębskiego, powołując się na dawny, chwalebny zwyczaj podziału diecezji na dekanaty, postanawia, „aby ordynariusze... tam, gdzie tylko zajdzie konieczność tworzyli i rozgraniczali nowe i liczniejsze dekanaty”⁷⁶. W tej samej sprawie synody archidiecezji gnieźnieńskiej z lat 1583 i 1593 zarządzają, aby „arcy-biskup wznowił dekanaty wiejskie i ich siedziby przeniósł z kościołów odległych i sprofanowanych do świątyń bliższych i o łatwiejszym przystępie”⁷⁷.

Tak zarządzenia soboru trydenckiego, jak również i postanowienia synodów polskich odegrały zasadniczą rolę w XVI-wiecznym rozwoju tej instytucji na ziemiach polskich. Największe nasilenie tego procesu przypada na pierwszą połowę XVII stulecia.

W diecezji krakowskiej, zwłaszcza w jej części południowej, prawie cały wiek XVI nie ma śladów większej reorganizacji dekanalnej. Tu i tam trafiają się nieznaczne przesunięcia graniczne poszczególnych dekanatów, włączające lub wyłączające pojedyncze parafie w ich obręb, ale nie tworzy się zupełnie nowych okrę-

⁷⁴ J. Sawicki, *Synody diecezji plockiej*, s. 79.

⁷⁵ *Acta capituli Plocensis ab. an. 1514 ad 1577*. Ed. B. Ulanowski, W: *Archiwum Komisji Historycznej*, t. X (1916) s. 211, 215. *Item concluderunt domini iterum ac iterum a R. D. episcopo Plocensi petendum pro constituendis decanis ruralibus episcopatus sui iuxta constitutionem sinodalem ac iuxta constitutiones et hortationes capitulorum generalium praecedentium*.

⁷⁶ *Constitutiones synodorum ...provincialium jussu vero et opere Joannis Wężyk Archiep. Gnesn. editae, Cracoviae 1630*, s. 56: *Cum nos abs re, immo laudabiliter, in singulis dioecesibus huius provinciae fuerint olim decanatus rurales instituti, itaque sancta synodus decrevit, ut R. D. locorum ordinarii ...ubi opus fuerit novos et frequentiores instituant, atque ordinent*.

⁷⁷ *Synodus archidioec. Gnesnensis... Stanislai Karnkowski ...Lovicii A. D. 1583 celebrata*, edidit Z. Chodyński, Warszawa 1872, s. 41 (cap. 23): *archidiaconi ...decanatus rurales innovent, et ex desertis aut prophanatis, ad viciniores et commodiores ecclesias transferant; Synodus archidioec. Gnesnensis celebrata Lovicii A. D. 1593, Posnaniae 1593*, s. 44 (cap. 9 *De augendis et restituendis sedibus decanorum ruralium*); por. J. Sawicki, *Synody archidiec. gnieźnieńskiej*, s. 162, 181; J. Korytkowski, op. cit., t. III, s. 446—448, 491.

gów dekanalnych⁷⁸. Przytoczony uprzednio podział dekanalny z 1513 i 1529 r. w porównaniu ze Spisem wszystkich kościołów parafialnych w diecezji krakowskiej z 1577 r.⁷⁹, nie wykazuje prawie żadnych zmian. Poza nieznacznymi przesunięciami terytorialnymi nie powstał w diecezji ani jeden nowy okręg dekanalny.

Dopiero w latach 1577—1595 spotykamy się z nowym podziałem na liczne nowe okręgi dekanalne. Pierwsze informacje o nowych dekanatach podaje wizytacja Radziwiłłowska z lat 1595/96, wymieniająca na terenie diecezji krakowskiej 36 dekanatów (bez archidiakonatu sandomierskiego i prepozytury kieleckiej)⁸⁰, podczas gdy wykazy z 1513^{80a}, 1529⁸¹, 1539⁸² i 1577⁸³ informują tylko o 29 dekanatach (łącznie z dekanatem radomskim). Utworzono więc 7 nowych dekanatów, z czego trzy przypadają na teren południowej części diecezji krakowskiej: żmigrodzki (przez podział dekanatu jasielskiego) oraz mielecki i ropczycki (przez podział dekanatu pilzneńskiego)⁸⁴.

Genezę nowego podziału administracyjnego tej części diecezji należy upatrywać we wzroście kościołów parafialnych na skutek dalszej kolonizacji puszczy sandomierskiej (dekanat mielecki i ropczycki) i Dołów Jasielskich (dekanat żmigrodzki).

Nowego podziału administracyjnego dokonał zapewne kard. Jerzy Radziwiłł (1591—1600). Wprawdzie synod krakowski z 1593 r. nie informuje o reorganizacji dekanalnej w diecezji⁸⁵, ale wielki rozmach duszpasterskiej pracy kardynała⁸⁶, przeorywa-

⁷⁸ B. Kumor, *Organizacja archidiakonalna*, s. 406.

⁷⁹ AKapMKrak. LBRetax., k. 123 nn.; por. *Regestrum omnium ecclesiarum parochialium in Dioecesi Cracoviensi A. D. 1577*, k. 21 nn.

⁸⁰ AKMKrak. (Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie), *Acta Visitationis... 1595/98* (Liber nr 1—17); por. J. Bukowski, *Dzieje reformacji w Polsce*, Kraków 1883, t. I, s. 639—668, mapa.

^{80a} LR 1513, k. 1 nn.

⁸¹ AKapMKrak. LBRetax., k. 1 nn.

⁸² AKapMKrak. *Regestrum contributionis duplae... ad A. D. 1539*, k. 1—59.

⁸³ AKapMKrak. *Regestrum 1577*, k. 29—109.

⁸⁴ AKMKrak. *Acta visitationis exterioris decanatum Pilsnensis, Mielcensis, Ropczicensis, Biecensis, Jaslensis et Żmigrodensis ad archidiaconatum Sandecensem pertinentium per R. D. Christophorum Kazimirski ...ex concessione Illustr. Principis D. D. Georgii Cardinalis Radziwiłł A. D. 1596 expeditae*, k. 50 nn., 138 nn.; por. J. Bukowski, op. cit., t. I, s. 673 n.

⁸⁵ *Constitutiones synodi dioecesanæ Cracoviensis A. D. 1593 (29 V) celebratae*, Cracoviae 1612, s. 1—4.

⁸⁶ S. Starowski, *Vitae Antistitum Cracoviensium, Cracoviae 1655*, s. 259: *...ipse visitabat parochos, corrogebat cleri mores, reformabat templa,*

jący w krótkim czasie całą diecezję wizytacjami⁸⁷, każe w nim widzieć również twórcę nowych dekanatów⁸⁸, co potwierdza wizytacja z r. 1598^{88a}. Odtąd archidiakonat sądecki liczył 9 dekanatów: sądecki, nowotarski, bobowski, biecki, jasielski, żmigrodzki, pilzneński, mielecki i ropczycki; wymienić należy nadto dekanaty tarnowski, lipnicki i wojnicki przynależne do prepozytury tarnowskiej i archidiakonatu krakowskiego⁸⁹. Trzy nowo utworzone dekanaty objęły swymi granicami następujące parafie: dekanat mielecki: Mielec, Rzochów, Książnice, Przeclaw, Brzeźnica, Lubzina, Dębica, Straszecin, Radomyśl, Zgórsko, Wadowice, Czermin, Borowa i Chorzelów; dekanat ropczycki: Ropczyce, Witkowice, Góra Ropczycka, Sędziszów, Głowów, Mrowla, Trzciana, Zgłobień, Nockowa, Czudec, Pstrągowa, Połomia, Konieczkowa, Lutcza, Łączki, Łęki Wielkie, Strzyżów, Dobrzechów, Kozłów, Niewodna, Wielopole, Mała, Łączki (prope Niedźwiada); dekanat żmigrodzki: Żmigród miasto (Nowy), Żmigród Stary, Skalnik, Samokłęski, Osiek, Bóbrka, Wietrzno, Jaśliska, Dukla, Kobylany, Makowiska, Nienaszów⁹⁰.

Rozpoczęty pod koniec XVI w. przez kard. Jerzego Radziwiłła proces reorganizacji sieci dekanalnej kontynuował dalej bezpośredni jego następca, kard. Bernard Maciejowski. Najpóźniej w r. 1604 dokonał on podziału kresowego archidiakonatu sandomierskiego na 4 dekanaty: rudnicki (13 parafii), połaniecki (14 pa-

restaurabat monasteria, disciplinam veterem revocabat religiosorum. Por. F. Machay, *Działalność duszpasterska kard. Radziwiłła biskupa krakowskiego (1591—1600)*, Kraków 1936; S. Tomkiewicz, *Galeria biskupów krakowskich*, Kraków 1905, s. 59—61.

⁸⁷ Zob. przyp. 80.

⁸⁸ Autor niniejszego artykułu przeglądał również *Acta Episcopalia* kard. Radziwiłła, przechowywane w AKMKrak. (jak również i dwóch jego najbliższych poprzedników: bpa Krasińskiego i Myszkowskiego), ale nie znalazł żadnej wzmianki o dekrete erekcyjnym dla nowych dekanatów.

^{88a} AKMK *Acta visitationis* (nr 2), k. 15 nn., 35 n.

⁸⁹ Zob. przyp. 84, nadto: *Acta visitationis exterioris decanatum Boboviensis, Sandecensis, Novi Fori ad archidiaconatum Sandecensem pertinentium per R. D. Christophorum Kazimirski... ex concessione Illustr. Principis D. D. Georgii Cardinalis Radziwiłł A. D. 1596 expeditae.*

⁹⁰ Podane przez T. Glemmę, *Wizytacje diecezji krakowskiej z lat 1510—1570*, „Nasza Przeszłość”, I(1946) 60 informacje jakoby w 1563 r. istniały już dekanaty mielecki, ropczycki i żmigrodzki nie mają pokrycia w przekazach źródłowych. Pomyłka pierwszego Autora nastąpiła prawdopodobnie na skutek równoczesnego wykorzystywania wizytacji bpa Padniewskiego i kard. Radziwiłła.

rafii), niechociński (12 parafii) i koprzywnicki (10 parafii)⁹¹. Prawdopodobnie w tym samym czasie uległy podziałowi na dekanaty i inne archidiakonaty kresowe; zmiany wprowadzone w tej dziedzinie ujawniły w pełni *Reformationes generales*, podjęte na synodzie diecezjalnym w Krakowie przez biskupa Marcina Szyszkowskiego w r. 1621. I tak archidiakoniat lubelski otrzymał 5 dekanatów: łukowski (14 parafii), parczewski (13 parafii), chodelski (14 parafii), kazimierski (13 parafii) i solecki (14 parafii)⁹². Archidiakoniat zawichojski podzielono na trzy dekanaty: urzędowski (19 parafii), zawichojski (11 parafii) i opatowski (10 parafii). W okręgu jurysdykcyjnym „dekanacie kieleckim” utworzono trzy dekanaty: radomski (14 parafii), zwoleński (18 parafii) i stężycki (16 parafii), zaś w prepozyturze kieleckiej powołano do życia dwa dekanaty: bodzentyński (18 parafii) i kunowski (12 parafii)⁹³.

Nowy podział administracyjny na polu kościelnym spotykamy w tym czasie również w granicach archidiakonatu sądeckiego. Jeszcze wizytacja Radziwiłłowska, przeprowadzona na tym terenie w latach 1595/96 wymienia tylko 9 dekanatów, podczas gdy następna wizytacja z r. 1608 z czasów wakansu biskupstwa krakowskiego po śmierci kard. Bernarda Maciejowskiego († 19 I 1608) informuje o 10 dekanatach, wśród których wymienia nowy dekanat strzyżowski⁹⁴. Trudno przypuścić, aby nowy dekanat utworzono w czasie wakansu stolicy biskupiej; utworzył go więc kard. Maciejowski prawdopodobnie równocześnie z reorganizacją sieci dekanalnej w archidiakonatach kresowych. Nowy dekanat powstał na skutek podziału dotychczasowego dekanatu ropczyckiego, obejm-

⁹¹ J. Rawski, *Podział archidiakonatu sandomierskiego na dekanaty*, „Kronika Diecezji Sandomierskiej”, LI(1958) 234 n.

⁹² *Reformationes generales ad clerum et populum Dioecesis Cracoviensis pertinentes ab Illustr. et Rev. D. D. Martino Szyszkowski ...Ep. Crac. ...in synodo dioeciesana sancitae et promulgatae A. D. 1621, Cracoviae 1621, s. 37 n.* Informacje P. Szafrana, op. cit., s. 92 n. jakoby podział archidiakonatu lubelskiego na dekanaty nastąpił przed 1565 r. nie ma uzasadnienia w przekazach źródłowych. Dekanat radomski nigdy nie należał do archidiakonatu lubelskiego, lecz do okręgu wizytacyjnego „dekanatu kieleckiego”, zob. *Reformationes generales*, s. 35; S. Starowolski, op. cit., k. „E 4”; *Synodus dioeciesana ab... Casimiro Łubieński ...Ep. Crac. celebrata Cracoviae 6 X 1711, Cracoviae 1711, s. 13.*

⁹³ *Reformationes generales*, s. 35—38.

⁹⁴ AKMKrak. *Visitatio ecclesiarum in decanatus Mielcensi, Strzyżowiensi, Pilsnensi, Jaslensi, Zmigrodensi et Biecensi per R. D. Petrum Skidzieński archidiaconum Zawichostensem et Martinum Kłosiński praepositum Biecensem de Anno 1608 peracta* (Nr 26).

mującego pod koniec XVI stulecia 22 parafie. W nowo zakreślonych granicach dekanatu stryżowskiego znalazły się parafie połączone w dawniejszej południowej części dekanatu ropczyckiego w liczbie 11: Wielopole, Pstrągowa, Czudec, Połomia, Konieczkowa, Lutcza, Dobrzechów, Niewodna, Łęki, Łączki i Stryżów⁹⁵.

Dalsze zmiany na tym odcinku poczynił biskup Marcin Szyszkowski na synodzie diecezjalnym w 1621 r. Na pierwszy plan wysuwa się podział samego Krakowa na 2 dekanaty miejskie: 1. dekanat (archiprezbiterat) mariacki, któremu przydzielono 12 kościołów i 2. dekanat (prepozytura) świętofloriańska z 14 kościołami⁹⁶. Po dokonaniu reorganizacji sieci dekanalnej archidiakoniat krakowski liczył 21 dekanatów wraz z trzema dekanatami przynależnymi do prepozytury wiślickiej (Wieliczka, Dobczyce, Lipnica, Wojnicz, Opatowiec, Pacanów, Kije, Sokolina, Andrzejów, Wrocimowice, Witów, Skała, Zator, Oświęcim, Pszczyna, Nowa Góra, Wolbrom, Bytom, Lelów i Skawina)⁹⁷.

Tak ukonstytuowana sieć dekanalna na terenie diecezji krakowskiej daleka była od stanu idealnego. Niektóre dekanaty obejmowały nadmierną ilość parafii (np. dekanat dobczycki — 30 parafii; zatorski — 37 parafii; oświęcimski — 32 parafii; bytomski 32 parafii; lelowski — 36 parafii), inne natomiast w porównaniu do pierwszych zbyt małą (np. dekanat wielicki — 11 parafii; stryżowski — 11 parafii; żmigrodzki — 12 parafii; zawichojski — 11 parafii), a jeszcze inne posiadały stolice w miejscowościach podrzędniejszych, mimo iż w granicach dekanatu znajdowały się miejscowości o większym znaczeniu tak pod względem kościelnym, jak i państwowym. I tak Lublin posiadający własną kolegiatę (św. Michała) i będący siedzibą archidiakona i wojewody lubelskiego należał do dekanatu chodelskiego, podobnie jak i Wiślica, gdzie była kolegiata i siedziba powiatu i prepozyta wiślickiego, należała do dekanatu kijskiego⁹⁸.

Te też niedogodności stały się przyczyną, że duchowieństwo

⁹⁵ Tamże, k. 137—214 (informuje nieco błędnie); por. *Reformationes generales*, s. 33.

⁹⁶ *Reformationes generales*, s. 38: *Et quia in ipsa civitate Cracoviensi, eique annexis civitatibus et suburbiis, nullus hactenus fuit ordo institutus, ideo omnes ecclesias in civitate et extra eam, decanis subijcimus, ordinantes duos decanatus.*

⁹⁷ Tamże, s. 27—33; S. Starowolski, op. cit., s. „C₃” — „D₃”

⁹⁸ *Reformationes generales*, s. 27—38.

zebrane na synodzie diecezjalnym w Krakowie w 1643 r. wniosło petycję do biskupa krakowskiego, Piotra Gębickiego, „aby odnośnie do reorganizacji sieci dekanalnej przedsięwziął dalsze kroki; jedne z tych (dekanatów), by zniósł, inne zaś, by przeniósł do nowych siedzib, a jeszcze inne, by podzielił”⁹⁹. Ze względu na to, że „sprawa wymagała poważniejszego rozpatrzenia” i konsultacji z poszczególnymi proboszczami i dziekanami, biskup zdecydował „sprawę tę załatwić mocą własnej jurysdykcji pozasynodalnej”¹⁰⁰. Petycji kleru zadość uczynił biskup jedynie w dwóch wypadkach: przeniósł siedzibę dekanatu z Chodla do Lublina¹⁰¹ i utworzył nowy dekanat spiski dla 7 parafii położonych nad Popradem. Parafie te, o spornej przynależności jurysdykcyjnej, mimo formalnego wyroku apostolskiego z 1332 r. przysądżającego je diecezji krakowskiej, przeszły faktycznie dopiero w 1604 r. pod jurysdykcję ordynariusza krakowskiego¹⁰²; włączono je więc do najbliższego dekanatu sądeckiego, który łącznie z nimi objął swymi granicami 36 parafii. Jednakże zbyt wielkie oddalenie parafii spiskich od Nowego Sącza, jak również i niebezpieczne dla podróży drogi górskie usprawiedliwiały w pełni utworzenie nowego dekanatu spiskiego¹⁰³. Był to ostatni z nowo utworzonych dekanatów w południowej części diecezji krakowskiej przed r. 1772.

⁹⁹ *Synodus dioeciesana ab Illustr. et Rev. D. D. Petro Gembicki Ep. Crac. celebrata Cracoviae ...A. 1643, Cracoviae 1643, s. 15: Etsi postulationi a dioeciesano clero synodaliter ad nos factae, ut nimirum circa ordinatiōnem decanatum aliquid statueremus, aliosque extinctum iremus, alios transferre, alios diuidere vellemus.*

¹⁰⁰ Tamże, s. 15: *...attamen, quia res maiorem deliberationem deprecere videbatur; proinde, ut prius cum decanis et antiquioribus, parochis modo, ordine, et numero ecclesiarum, locorumque conditione, tractatum institueremus, negotium hoc ordinariae nostrae et extrasynodali iurisdictioni relinquendum putauimus.*

¹⁰¹ Tamże, s. 15: *...decanatum autem Chodeliensem, certis de causis a clero allegatis, animum nostrum moventibus, extinguimus, et ecclesias olim eidem decanatu subiectas, ad Lublinensem decanatum, praesenti synodo a nobis institutum et renuntiatum, incorporamus; ibidemque congregationes rurales fieri mandamus, omnesque earundem rectores, decano Lublinensi, nunc et pro tempore a nobis et nostris successoribus eligendo, ut pareant, indicimus.*

¹⁰² T. E. Modelski, *Spory o południowe granice diecezji krakowskiej od strony Spisza, Zakopane 1928, s. 33—69.*

¹⁰³ *Synodus dioeciesana ...1643, s. 15: ...interea vero, quoniam Tractus Scepusiensis anteactis annis ad remotum decanum pertinebat, nec illum propter incommoda itinera et periculosa, tuto adire licebat; nos consulentes dicti Tractus ecclesiarum commoditatibus, decanatum Scepusiensem, qui septem ecclesiarum est, separatam esse volumus.*

Z dalszych zmian na tym terenie przed 1772 r. należy wymienić utworzenie archidiakonatu wojnickiego 1 XII 1751, obejmującego początkowo tylko dwa dekanaty: lipnicki i wojnicki, a następnie powiększonego 5 VII 1763 r. o cztery dalsze dekanaty: jasielski, żmigrodzki, biecki i bobowski¹⁰⁴. Nowych dekanatów nie tworzono. Dadzą się natomiast zauważyć zmiany w granicach poszczególnych dekanatów. I tak na synodzie diecezjalnym w 1711 r. biskup Kazimierz Łubieński wyłączył z dekanatu dobczyckiego parafie: Rabę, Rabkę, Jordanów i Łętownię i przyłączył je do dekanatu nowotarskiego¹⁰⁵. Takie granice dekanatu nowotarskiego utrzymały się w takim stanie aż do 1772 r.¹⁰⁶; wizytacja Sołtykowska z 1765 r. wymienia nadto w granicach dekanatu nowotarskiego nowo utworzoną w 1759 r. parafię Spytkowice¹⁰⁷. W latach 1680—1719 uległo również powiększeniu terytorium dekanatu tarnowskiego o trzy dalsze parafie z dekanatu opatowieckiego: Dąbrowę Tarnowską, Luszowice i Radgoszcz¹⁰⁸.

Były to właściwie ostatnie zmiany w administracji kościelnej w tej części diecezji krakowskiej w okresie przedrozbiorowym. Załączony wykaz archidiakonatów (prepozytur) z podziałem na dekanaty i parafie ilustruje sieć wymienionych instytucji w przededniu pierwszego rozbioru Polski i dalszych zmian, jakie zapoczątkowała administracja józefińska na tym terenie.

I. Archidiakonat sądecki

1. Dekanat sądecki: Ujanowice, Jakubkowice, Tęgoborze, Zbyszyce, Chomranice, Męcina, Pisarzowa, Limanowa miasto, Kanina, Przyszowa, Nawojowa, Nowy Sącz miasto, Stary Sącz miasto, Moszczenica kaplica, Barcice, Piwniczna miasto, Muszyna miasto, Ptaszkowa, Kamionka, Mystków, Wielogłowy, Biegonice, Zeleźnikowa, Podegrodzie, Łukowica, Czarny Potok, Jazowsko, Łącko, Kamienica, Tylicz miasto¹⁰⁹.

¹⁰⁴ B. Kumor, *Organizacja archidiakonalna*, s. 420 n; J. Szymański, *Powstanie archidiakonatu wojnickiego i jego organizacja*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, V(1958), z. 4, s. 83—102.

¹⁰⁵ *Synodus dioeciesana ...celebrata 1711*, s. 14.

¹⁰⁶ AKMKrak. *Visitatio interna et externa Officialatus Sandecensis per me Josephum de Zakliczyn Jordan ...A. 1723/28 terminata* (dek. nowotarski w r. 1727), k. 1—79; *Visitatio decanatus Neoforiensis per Illustr. Adm. Rev. D. D. Jacobum Zaskalski in an. 1765 expedita*, k. 1v.—33.

¹⁰⁷ AKMKrak. *Visitatio 1765*, k. 23v.—24.

¹⁰⁸ F. Herzig, *Katedra niegdyś kolegiata w Tarnowie*, Tarnów 1900, s. 15.

¹⁰⁹ AKMKrak. *Visitatio 1723/28*, k. 81—221 (Wizytacja nie wymienia: Nowego Sącza (kolegiata), Starego Sącza, Moszczenicy kaplica, Ptaszkowej, Podegrodzia); *Synodus dioeciesana ...celebrata 1711*, s. 14.

2. Dekanat nowotarski: Tylmanowa, Ochotnica, Krościenko miasto, Szczawnica, Grywałd, Sromowce Niżne, Sromowce Wyżne, Maniowy, Kluszkowce, Dębno, Harkłowa, Łopuszna, Ostrowsko, Waksmund, Nowy Targ miasto, Klikuszowa, Szaflary, Ludźmierz, Czarny Dunajec, Raba, Rabka, Jordanów, Łętownia, Spytkowice, Białka, Chochołów kaplica, Sieniawa kaplica ¹¹⁰.

3. Dekanat spiski: Lubowla Stara miasto, Gniazdo miasto, Podoliniec miasto, Drużbaki Wyżne, Drużbaki Dolne, Lubowla Nowa, Hobard ¹¹¹.

4. Dekanat mielecki: Mielec miasto, Rzochów, Książnice, Przecław miasto, Brzeźnica, Lubzina, Dębica miasto, Straszecin, Radomyśl miasto, Zgórsko, Wadowice, Czermin, Borowa, Chorzelów, Niwiska, Zawada kaplica ¹¹².

5. Dekanat ropczycki: Ropczyce miasto, Ocieka, Witkowice, Góra Ropczycka, Sędziszów miasto, Głowów miasto, Mrowla, Trzciana, Zgłobień, Nockowa, Kozłów, Mała, Łączki (prope Niedźwiada) ¹¹³.

6. Dekanat strzyżowski: Wielopole miasto, Pstrągowa, Czudec, Połomia, Niebylec, Lutcza, Dobrzechów, Niewodna, Łęki, Łączki, Strzyżów ¹¹⁴.

7. Dekanat pilzneński: Pilzno miasto, Łęki, Zwiernik, Lubcza, Jodłowa, Przeczyca, Brzostek miasto, Klecie filia, Brzyska, Kołaczyce miasto, Biedziedza, Sieklówka, Lubla, Gogolów, Frysztak miasto, Brzeziny, Siedliska, Gumniska, Dobrków ¹¹⁵.

II. Archidiakoniat wojnicki

1. Dekanat wojnicki: Wojnicz miasto, Radłów, Borzęcin, Szczurowa, Szczepanów, Rzezawa, Jasień, Brzesko miasto, Jadowniki, Dębno, Porąbka Uszewska, Biesiadki, Gwoździec, Melsztyn zamek, Zakliczyn miasto, Brzozowa, Siemiechów, Olszyny ¹¹⁶.

2. Dekanat lipnicki: Złota, Czchów miasto, Tymowa, Gosprzydowa, Lipnica miasto, Wojakowa, Iwkowa, Rajbrot, Żegocina, Libichowa, alias Trzciana Królówka, Pogwizdów, Sobolów, Chełm, Łapczyca, Bochnia

¹¹⁰ AKMKrak. *Visitatio 1765*, k. 1—33 (Wizytacja wymienia tylko jedne Sromowce, a nadto pomija milczeniem Maniowy, Kluszkowce, Dębno); *Synodus dioeciesana ...celebrata 1711*, s. 14 (Synod nie wymienia Białki, oraz kaplic w Chochołowie i Sieniawie).

¹¹¹ AKMKrak. *Visitatio 1723/28*, k. 140—170; *Synodus dioeciesana ...celebrata 1711*, s. 14.

¹¹² AKMKrak. *Visitatio decanatus Mielcensis stante in episcopatu Illustr. et Rev. D. D. Constantini Szaniawski Ep. Crac. A. D. 1721*, k. 93—142 (Wizytacja nie wymienia Niwisk i kościoła w Zawadzie); *Synodus dioeciesana ...celebrata 1711*, s. 13 (Kurzelow czyt. Chorzelów).

¹¹³ AKMKrak. *Visitatio decanatus Ropczycensis stante in episcopatu Illustr. et Rev. D. D. Constantini Szaniawski Ep. Crac. A. D. 1721*, k. 144—176; *Synodus dioeciesana ...celebrata 1711*, s. 13.

¹¹⁴ AKMKrak. *Visitatio decanatus Strzyżoviensis stante in episcopatu Illustr. et Rev. D. D. Constantini Szaniawski Ep. Crac. A. D. 1722*, s. 69—107 (Wizytacja wymienia Niebylec zamiast Konieczkowej); *Synodus dioeciesana ...celebrata 1711*, s. 13.

¹¹⁵ AKMKrak. *Acta visitationis decanatus Pilsnensis A. D. 1678*, k. 88—89v.; ADP (Archiwum Diecezjalne przy Kurii Biskupiej w Przemyślu), *Actus visitationis ex speciali mandato ...Andreae Stanislai Kostka Załuski ...Ep. Crac. incliti decanatus Pilsnensis A. D. 1758* (Nr 328), k. 1—30; *Synodus dioeciesana ...celebrata 1711*, s. 13.

¹¹⁶ AKMKrak. *Acta Visitationis decanatum Tarnoviensis et Voyniciensis ex speciali delegatione ...A. St. Kostka Załuski Ep. Crac. ...per Antonium de Beldow Beldowski primicerium et iudicem delegatum Tarnoviensem*

miasto, Krzyżanowice, Brzeźnica, Poręba Spytkowska, Uszew, Gnojnik, Chronów, Wiśnicz Stary, Olchawa, Wiśnicz Nowy miasto, Okocim kaplica, Domosławice kaplica ¹¹⁷.

3. Dekanat źmigrodzki: Źmigród Nowy miasto, Skalnik, Samokłęski, Osiek, Bóbrka, Wietrzno, Jaśliśka miasto, Dukła miasto, Kobylany, Makowska, Nienaszów, Źmigród Stary ¹¹⁸.

4. Dekanat jaśielski: Jasło miasto, Warzyce, Szebnie, Tarnowiec, Jedlicze, Zrećin, Łubienko, Łęzyny, Załęże, Dębowiec miasto, Cieklin, Osobnica, Harkłowa, Sławęcın, Bączal, Czerdna, Trzcınica ¹¹⁹.

5. Dekanat biecki: Biecz miasto, Wójtowa, Lipinki, Libusza, Kobylanka, Zagórzany, Moszczenica, Łuźna, Sękowa, Ropa, Szymbark, Gorlice miasto, Staszkówka, Ciężkowice miasto, Gromnik, Rzepiennik, Turza, Rozembark, Ołpiny. Szerzyny, Święcany, Binarowa, Przedmieście Gorlickie kaplica ¹²⁰.

6. Dekanat bobowski: Zborowice, Jastrzębia, Bruśnik, Wilczyska, Wojnarowa kaplica, Szalowa, Grybów miasto, Siedlce, Korzenna, Bobowa miasto, Siedliska, Lipnica Wielka, Peleśnica, Podole alias Przedanica, Roźnów, Przydonica Nowa, Tropie ¹²¹.

III. Prepozytura tarnowska

1. Dekanat tarnowski: Tarnów miasto, Lisia Góra, Jastrząbka, Zdżarzec, Zassów, Skrzyszów, Szynwałd, Zalasowa, Łękawica, Poręba Radlna, Wierchosławice, Jurków, Jodłówka (dziś Szczepanowice), Pleśna, Piotrkowice, Tuchów miasto, Ryglice, Góra Zbylitowska, Dąbrowa, Radgoszcz filia, Luśzowice ¹²².

LE DÉVELOPPEMENT DU RÉSEAU DES DOYENNÉS DANS LA PARTIE MÉRIDIIONALE DU DIOCÈSE DE CRACOVIE JUSQU'À 1772

La division du diocèse de Cracovie en doyennés commence déjà dans la première moitié du XIIe s. Aux plus anciens doyennés, dans la partie méridionale du diocèse de Cracovie, appartiennent: Jasło, Sącz, Tarnów et Niegowić. D'autres ne s'ajoutent que dans la première moitié du XIVe

praepositum in Przecław expeditae 1748 a., k. 138—238 (Wizytacja nie wymienia Wojnicza (kolegiata) i Szczepanowa); *Synodus dioeciesana ...celebrata 1711, s. 7 n.*

¹¹⁷ AKMKrak. *Acta statuum ecclesiarum, beneficiorum eorumque rectorum, inventariorum ...a Cels. Princ. ...Cajetano Ignatio Sołtyk ...Ep. Crac. per ...Gasparum de Wersoka Paszyc ...Voyniciensem archidiaconum ...1773 conscripta, s. 1—274; Synodus dioeciesana ...celebrata 1711, s. 7* (Synod nie wymienia kaplicy w Okocimiu i Domosławicach).

¹¹⁸ *Synodus dioeciesana ...celebrata 1711, s. 13.*

¹¹⁹ Tamże, s. 14.

¹²⁰ AKMKrak. *Acta statuum ecclesiarum ...1767, s. 1—274* (Wizytacja wymienia nadto Suburbium Gorlice); *Synodus dioeciesana ...celebrata 1711, s. 14.*

¹²¹ AKMKrak. *Acta statuum ecclesiarum ...1766, s. 1—176* (Wizytacja nie wymienia: Bobowej (kolegiata), Siedlisk (wikaria wieczysta połączona z kolegiatą) i kaplicy w Wojnarowej); *Synodus dioeciesana ...celebrata 1711, s. 14.*

¹²² AKMKrak. *Acta visitationis ...1748, k. 1—137; Synodus dioeciesana ...celebrata 1711, s. 15.*

s., à savoir les doyennés de Dębica et de Długopole (plus tard Nowy Targ), le premier érigé par l'évêque Nanker, l'autre par l'évêque Bodzanta. Au XVe s. on note l'apparition des doyennés Biecz, Bobowa, Lipnica et Wojnicz, très probablement érigés par le cardinal Zbigniew Oleśnicki. Vers la fin du XVIe s., apparemment sous l'épiscopat de Jerzy Radziwiłł (avant 1595) continue réorganisation du réseau des doyennés dans le diocèse de Cracovie tout entier. Dans sa partie méridionale on crée encore trois doyennés: Żmigród (taillé dans l'ancien doyenné de Jasło) ainsi que Mielec et Ropczyce (de l'ancien doyenné de Pilzno). Au cours de la première d'années du XVIIe s., à l'époque du cardinal Bernard Maciejowski, on crée encore le doyenné de Strzyżów (à la suite de la division de celui de Ropczyce). Au synode diocésain de 1643 l'évêque Piotr Gembicki érige le doyenné de Spisz comprenant sept paroisses qui jusqu'au début du XVIIe s. faisaient partie de l'archidiocèse d'Esztergom (Gran). Ce sont les derniers changements opérés dans le réseau décanal de cette partie du diocèse. Des changements ultérieurs, vers la fin du XVIIe s. et au synode diocésain de 1711 (épiscopat de Kazimierz Łubieński), ne concernent que le déplacement des limites des doyennés particuliers. Au moment du premier partage de la Pologne, l'archidiaconé de Sącz comprend sept doyennés, celui de Wojnicz six et la *praepositura* de Tarnów un.